

Nørre Snede Kirke – et væld af tilbygninger

*Af Birgitte Faurhøj Olsen, Stine Andersen Højbjerg og
Henriette Rensbro*

Ved renoveringen af Nørre Snede Kirke i 2011-13 dukkede de nederste dele af måske hele fire hidtil ukendte bygningsdele op; fundamenter og gulve lå lige under græstørven på begge sider af kirken. Desuden blev der inde i kirkeskibet fundet et nyt kalkmaleri af Liljemesteren og ganske usædvanligt en fingerring i murkernen. Disse opdagelser er et godt eksempel på, hvor meget der stadig er at finde ud af om de gamle kirkers tidligere udseende og brug. Her præsenteres fundene og nogle foreløbige tolkningsforsøg.¹

Nørre Snede

Navnet Snede har senest været knyttet til stedet siden 1400-tallet, hvor bl.a. *litlæ Snedæ* og *Snee sogen* nævnes i skriftlige kilder. Snede kan oprindeligt betyde et afskåret område, muligvis en rydning.² Nørre Snede (Vrads Herred, Skanderborg Amt) ligger i Midtjylland nær Brande i det tidligere hedebackelandskab. Den var en stationsby fra 1929 til 1962. Byens status som trafikknudepunkt skyldes placeringen, hvor Hærvejen på den Jyske Højderyg krydser landevejen Horsens-Brande.

Vi ved ikke ret meget om Nørre Snede i middelalderen, da kirken blev bygget, indretning og dekorationer blev ændret, tilbygninger blev opført, og nogle nedrevet igen. De eneste arkæologiske fund er nogle potteskår fra ældre middelalder på arealer uden for kirkegården. Derfor er selve kirkebygningen, som det gælder for så mange andre landsbykirker, en af de vigtigste kilder til stedets ældre historie.

1 Detaljer om renoveringsprojektet og rapporter fra undersøgelser af kirkebygning og kalkmalier samt arkæologiske registreringer kan findes på Nationalmuseets Antikvarisk-Topografisk Arkiv, som er offentligt tilgængeligt.

2 *Stednavne i Århus og Skanderborg amter*, red. Anders Bjerrum, København 1964.

Figur 1. Nørre Snede Kirkes sydside. Under skibets vindue ses de to dyrefigurer, som flankerer den originale, nu tilmurede syddør. Foto S.A. Højbjerg 2015.

Kirken

Nørre Snede Kirkes bygningsmasse består i dag af apsis, kor og skib, samt tårn i vest og våbenhus mod syd. Det er et resultat af mange hundrede års om- og tilbygninger. Bygningshistorien er grundigt behandlet i *Danmarks Kirker*.³ Den følgende beskrivelse bygger da også på kirkeværket og tilføjer overvejelser, som er relevante i sammenhæng med de nye fund.

Kirken er i sin oprindelige form med skib, kor og apsis bygget i romansk tid, formodentlig i slutningen af 1100-tallet. Væggene er konstrueret som kassemure, hvor ydervæggene består af tilhuggede kvadersten, mens indervæggene er af rå marksten. Sokkelstenene er i to skifter, hvoraf den øverste har skråkant. Skib og kor er ikke i forbandt, men det kan ikke afgøres, hvilken bygningsdel, der er ældst. Skibet har haft små højtsiddende romanske vinduer, hvoraf to tydeligt ses udvendigt i skibets nordside.

På skibets sydside sidder resterne af en tilmuret døråbning, som er flankeret af to romanske billedkvadre med et dyr på hver (fig. 1). Hvis døren er oprindelig, er placeringen usædvanlig, da den sidder i skibets

³ *Danmarks Kirker, Århus Amt, København 1933-*, s. 4218 – 4229.

Figur 2. Kalkmalerifragment af »Liljemesteren« under afdækning. Foto Nationalmuseet og B.F. Olsen 2012.

østligste del. Den romanske norddør er derimod placeret på den vanlige plads i skibets vestlige del, over for den nuværende syddør.

Portalen omkring den nuværende syddør er af munkesten og at dømme ud fra form og materialer etableret i senmiddelalderen eller derefter, men selve åbningen kan være ældre. Dørfløjen bærer årstallet 1604, men er formodentligt yngre end døråbningen, hvis tærskel dannes af skibets sokkelsten, hvorfor det kan ikke udelukkes, at åbningen først er etableret i forbindelse med opførelsen af det nuværende våbenhus.

Hvornår det nuværende våbenhus er bygget, kan hverken byggeskik eller arkitektoniske træk give et fingerpeg om, da murværket er kraftigt omsat flere gange. Nederste del af murværket er kvadersten og herover tegl, hvori der indgår munkesten. Fundamentet består af mindre marksten, hvilket minder meget om tårnets fundament. Toppen af våbenhusets fundament ligger næsten i niveau med skibets skråkantssokkel (fig. 7), hvilket viser, at det sandsynligvis er bygget efter, at jordniveauet er hævet med ca. 50 cm syd for kirkebygningen.

I kirkesynene fra første fjerdedel af 1700-tallet, omtales kun én tilbygning til kirken, nemlig et våbenhus. I 1712 behøves »50 tagsteen

til tindingerne«, hvilket kan tolkes som, at bygningen havde kamtakker. I synene fremgår det at våbenhuset havde hvælv og var i meget dårlig stand frem til 1725, da manglerne var udbedret: »*Vaabenhuset befindis ogsaa paa Muur og tæke nylig at være repareret, og er i god stand baade uden og inden*«. ⁴ Spor efter et hvælv, der nævnes nedtaget i 1803, godtgør, at der er tale om det nuværende våbenhus. Altså må våbenhuset være en del ældre end 1700.

Det er muligt, at kirkens indgangsdør mod syd hele tiden har været samme sted som den nuværende, således at det bare er portalen, som er ændret. I så fald må syddøren i skibets østlige del have en anden forklaring. Murværket på kirkens sydside er omsat, muligvis ad flere omgange, hvilket gør det svært at datere døren med murværksanalyser, og de romanske billedkvadre kan være genanvendt fra den oprindelige sydportal. Hvis den østlige syddør ikke er oprindelig, kan det forklare, hvorfor norddøren er rundbuet og syddøren mod øst har en lige overligger. Hvis døren mod øst derimod er den oprindelige indgangsdør, er det nærliggende at overveje, om kirken er sekundært forlænget mod vest. Det er der dog i murværket ingen spor, som tyder på. Det er også muligt, at datidens adgangsforhold på sydsiden har gjort det nødvendigt at placere døren langt mod øst eller at skibets vestende oprindeligt har været indrettet med en forhøjning til sognets stormand, som det kendes fra andre kirker. Hvis det er tilfældet, kan norddøren muligvis være indgang for stormanden og den oprindelige syddør for de øvrige kirkegængere. Vestforhøjninger er almindeligvis sløjfet i løbet af middelalderen, da det blev mere attraktivt at opholde sig i kirkens østlige del under messen.

Detaljer omkring tårnets vindue og glamhul daterer det til årterne omkring 1500. Tårnet er bygget af munkesten over nogle skifter af genbrugte kvadersten. Det har oprindeligt været højere, men blev sandsynligvis reduceret i 1724. Det var også i senmiddelalderen, kirken fik indbygget hvælv i kor og skib. Det har medført ændrede vinduesåbninger; muligvis er de nuværende store rundbuede, delvist tilmurede, vinduer på skibets sydside fra denne tid. To hjørnekvadere og et tympanon indmuret i tårnets nordside, kan være en del af syd- eller norddørens oprindelige udsmykning

Renoveringen 2011-2013

I mere end to år gennemgik Nørre Snede Kirke en omfattende udvendig og indvendig renovering. Som det ofte er tilfældet for bygherrer – især i sager med gamle bygninger – blev det en stor omgang for

⁴ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700-1725 (C3. 1166-1168).

menighedsrådet, som måtte tage stilling til uforudsete problemstillinger og indstille sig på ændrede planer.⁵

En vigtig del af renoveringsprojektet bestod i genopretning af skibets sydmur, som hældede udad. Bevægelsen blev standset ved hjælp af sammenspænding med tovpolygon i loftsrummet. Ud over renovering af vægge og inventar blev kirkerummet forsynet med nyt varmeanlæg, ny belysning samt et nyt orgel på et pulpitur i tårnrummet. Udvendigt var det tårnets murværk, som blev renoveret og grundet fugtproblemer i murværket blev terrænet omkring kirken sænket.

Nyfundne kalkmalerier

En del af istandsættelsesarbejdet i 2012 bestod af kalkning af hvælv og vægge. Fra ældre istandsættelser af kirken var det kendt, at kirken tidligere havde været udsmykket med kalkmalerier fra flere perioder. I *Danmarks Kirker* nævnes, at der på korbuens vanger i forbindelse med en restaurering i 1870'erne, blev fundet efterreformatoriske malerier forestillende Luther og Melanchthon. Disse blev dog atter tildækket. I 1903 fandt konservator Eigil Rothe spor af ribbebemaling på hvælvene i kor og skib, en dekoration han tilskrev den såkaldte Liljemester og daterede til 1500-tallets begyndelse. Fragmenterne blev atter tildækket. I forbindelse med indvendig kalkning i 1991 fandt konservator Olav Hellvik spor af samme udsmykning i tårnrummets hvælv. Han afdækkede andre kalkmalerier, der også blev dateret til begyndelsen af 1500-tallet, på tårnrummets syd- og nordvæg. Af disse er kun et livshjul på sydvæggen samt et indvielseskors på nordvæggen i dag synligt. På skibets vægge, over hvælvene, ses rester af en aldrig overkalket romansk dekoration i form af en geometrisk frise.⁶

Forud for istandsættelsen af kirkerummets kalkede overflader i 2011-13 var det konstateret, at der ved en af de seneste kalkninger var blevet tilsat en form for syntetisk binder. Det var derfor nødvendigt at fjerne disse nyere kalklag. I første omgang forløb afrensningen uden problemer, og man nåede ind til et sekundært kalklag der umiddelbart virkede som en god bund at foretage en nykalkning på. Efter afrensningen begyndte dette kalklag imidlertid at tørre op og løsne sig, og derved dukkede fragmenter af en kalkmalet dekoration op. National-

5 Tilsyneladende tog man det i stiv arm i Nørre Snede, og Nationalmuseets medarbejdere fik hver gang en venlig og interesseret modtagelse af menighedsrådets repræsentanter og håndværkerne.

6 Se også om Nørre Snede i databasen *Kalkmalerier i danske kirker* på Nationalmuseets hjemmeside.

Figur 3. Det nyfundne kalkmaleri med soldater. Foto Nationalmuseet og B.F. Olsen 2016.

museet blev tilkaldt og afdækkede, i samarbejde med murerne, samtlige hvælv.

Der blev fundet rester af en ornamental dekoration hvor ribber og forsider af buer er udsmykket af sorte og røde sparrer. Langs ribberne og i overgangen mellem kapper og vægge løber en rød streg, hvorfra der udgår røde firbladede krabber. Forneden i hver hvælvkappe ses et rødt treblad indrammet af en sort pyramide med hvide kalkpletter sat

Figur 4. Kirkens indre set mod vest. Foto Nationalmuseet og B.F. Olsen 2016.

i regelmæssige mønstre illuderende en marmorering. Toppen af pyramiden er kronet af en rød fransk lilje. Denne lilje ses også i kapels top (fig. 2). Der er tale om en udsmykning fra begyndelsen af 1500-tallet udført af den såkaldte Liljemester. Betegnelsen stammer fra den stiliserede franske lilje, der er et gennemgående træk i alle

værkstedets udsmykninger. Liljen var et udbredt motiv i middelalderens kristne kunst, hvor den kunne symbolisere Jomfru Maria og treenigheden. Dekorationen er udført som afslutning på hvælvslægningen. Langs konturerne ses indridsninger foretaget i den endnu friske og forholdsvis bløde puds. Dekorationen er sandsynligvis udført af murerne, der opførte hvælvet, hvorfor denne form for dekoration også går under betegnelsen muremesterdekoration.

Liljemesterens dekorationer kendes fra flere andre kirker. I en radius af 13 km fra Nørre Snede ses de i yderligere fem kirker (Grædstrup, Bryrup, Føvling, Tørring og Vinding); de findes endvidere i 11 kirker på Vardeegnen, i seks kirker i Sønderjylland og på Fyn findes mindst tre varianter.

Afrensningen af hvælv og vægge afslørede også andre farvespor. De fleste var få og spredte, men enkelte steder kunne motivet aflæses. På siderne af den nordvestre pille i skibets 1. fag blev en række gående soldater med lanser i hænderne afdækket (fig. 3). Under disse fandt man en stiliseret draperiudsmykning, og over soldaterne, på undersiden af skjoldbuen, blev der fundet en rest af et gult rankeslyng. Malerierne er efterreformatoriske og kan formentlig dateres til slutningen af 1500-tallet. Der har været lignende udsmykning på de øvrige piller, men her blev der kun fundet ganske få farverester. Endelig blev der bag alteret, på muren mellem apsis og kor, afdækket et stort okkerrødt kors med lige lange korsarme, et såkaldt græsk kors. Dette er sandsynligvis malet i forbindelse med murens opførelse forud for hvælvslægningen i 1500-tallets første tiår.

Kirkens menighedsråd ønskede at bevare og istandsætte dele af de nyopdagede kalkmalerier. Som følge af hvælvene på et tidligere tidspunkt var blevet rensat, var liljemesterdekorationen i en meget fragmentarisk tilstand, men på vestkappen i skibets 1. fag fandtes et forholdsvis godt bevaret fragment af pyramider med treblade, kronende liljer og omliggende ribbe- og buedekorationer (fig. 2). Det blev besluttet at bevare både dette fragment og malerierne på nordvæggens pille (fig. 3) og bue samt korset bag alteret. Malerierne blev finafdækket og afsluttende blev der udført en forsigtig retouchering, så man i dag ved besøg i kirken kan danne sig et indtryk af, hvordan kirken i sin tid har været udsmykket (fig. 4).

En signetring i murkernen

I forbindelse med opretning og renovering af skibets sydmur i 2012 fandt man en signetring af renæssancetype til brug ved besegling af breve og dokumenter. På trykfladen er ejerens forbogstaver »INS« ind-

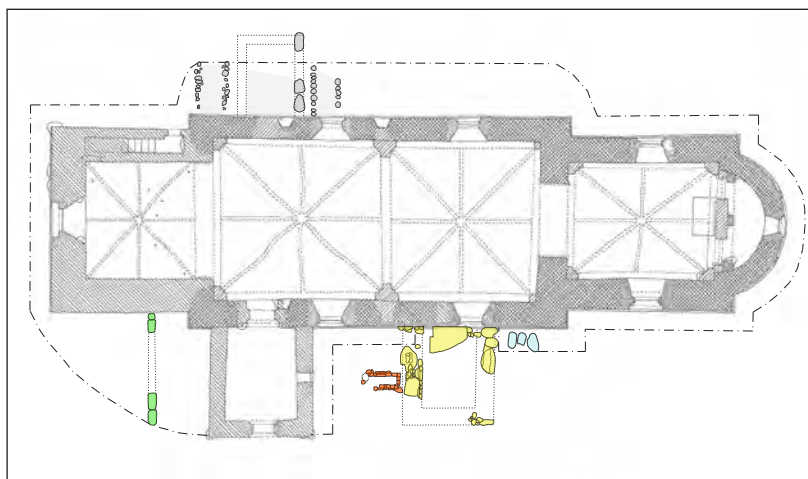
Figur 5. Signetringen med inventarnummer 298/2012. Foto Nationalmuseet og H. Rensbro 2016.

graveret, og samme tre bogstaver sammenskrevet som et bomærke (fig. 5). Ringen kan have tilhørt sognepræsten i Nørre Snede Jens Nielsen, der passede embedet fra 1603 til sin død i 1645. Det usædvanlige fundsted er i sydmurens murkerne i skibets andet fag, oven over vinduet, ca. 45 cm under murkronen. Hvordan ringen er havnet på det sted, kan der være mange spændende forklaringer på. Vi ved dog end ikke, om den er gemt væk med vilje eller er tabt ved et uheld.

Ukendte tilbygninger – arkæologiske resultater 2012

Kirkens renovering afstedkom flere arkæologiske undersøgelser, som alle foregik i 2012. Hullerne til pulpiturefundering i tårnrummet gav ingen nye oplysninger. Men i grøfterne til nye varmeledninger i skib og kor blev fundet rester af gamle gulve af ler, mørtel og piksten. Det var dog uden for kirken, de mest interessante fund kom frem (fig. 6). I forbindelse med terrænregulering afgravedes med gravemaskine 30 cm på alle sider af kirkebygningen, hvor spor efter fire tilbygninger blev afdækket. Ingen af de fundne konstruktioner kan umiddelbart dateres, og de blev kun overfladisk undersøgt af hensyn til deres bevaring på stedet.⁷

⁷ Alle bygningsresterne er nu tildækket igen med græstørv, og det vil være muligt senere at fortage grundigere undersøgelser.

Figur 6. Oversigtsplan af kirken og de nyfundne tilbygninger. Gul: ældre våbenhus/kapel mod syd. Rød: teglkonstruktion. Blå stenrække syd for skibet. Grøn: stenrække syd for tårnet. Grå: kapel mod nord. Efter *Danmarks Kirker* og K. de Fine Licht 1996 med tilføjelser af S.A. Højbjerg 2016.

Kapel eller ældre våbenhus mod syd

Ud for den tilmurede dør på skibets sydside var der under jordoverfladen flere store sten på begge sider af dørvangerne (fig. 7). Stenene har flad overside og måler 40 – 115 cm. De danner to ca. 90 cm brede rækker, hvorpå der er partier med mindre sten i en meget lys brun og meget hård mørtel, som den kendes i middelalderbyggeri. Stenene er uden tvivl fundamentet til en nu forsvunden tilbygning, som har været 4,5 meter bred og har raget mindst 4 meter ud fra skibets sydmur. Det var ikke muligt at undersøge tilbygningens sydgavl og dermed, om der har været adgang til bygningen udefra. Det er sandsynligt, at konstruktionen har bestået af kassemure med murkerner af marksten støbt i mørtel. Skalmurenes materiale er der ingen spor af, hvilket kunne tyde på, at det har været granit i form af rå marksten eller kvadre, da tegl smuldrer ved nedbrydning, og det ofte vil kunne ses i jorden. Hvis det imidlertid alligevel har været tegl, må murværket være noget af det første teglbyggeri på stedet, da der ikke er tegl at se i resterne af murkernen. I bygningens nordlige del er en rest af et gulv af munketegl.

Topniveauet af fundamentstenene ligger ud for fugen mellem de to skifter af kvadre i skibets sokkel. Derfor er det sandsynligt, at terrænet syd for kirken allerede var hævet med omkring 30 cm, da denne tilbygning blev opført. Til sammenligning var terrænet hævet yderligere

20 cm, da det nuværende våbenhus blev bygget. Dog kan det ikke udelukkes, at terrænet er hævet med forskellig hast forskellige steder omkring kirken.

Der kan være tale om kirkens ældste, middelalderlige våbenhus eller, måske mere sandsynligt, et kapel.

Vest for det ældre våbenhus/kapel, som er beskrevet ovenfor, ligger en yngre teglkonstruktion med ukendt funktion. Den er bevaret som to skifter genanvendte munkesten på en syld af marksten. De ydre mål er 180 x 65 cm. Længderetningen er parallel med skibets sydmur.

Stenrækken på skibets sydside

På skibets sydside 50 cm øst for det ældre våbenhus/kapel er der en række af tre flade sten parallelt med skibets sydvæg og 25 cm udenfor denne. Stenenes overflade er omtrent i niveau med toppen af skibets fundament, altså ca. 30 cm lavere end det ældre våbenhus og ca. 50 cm lavere end det nuværende våbenhus. Det var ikke muligt at se stenenes relationer til skib og våbenhus, og de bærer ingen spor efter mørtel.

Tolkningen af disse sten er meget usikker, og da dybden af konstruktionen ikke blev undersøgt, kan det ikke udelukkes, at kirken fra første færd er disponeret bredere eller blevet parallelforskuet mod nord kort efter, at det første fundament er lagt. Begge dele er set før bl.a. i Højby Kirke ved Odense og i Aggerborg Kirke. Det er også muligt, at stenrækken er en rest af et fortov omkring kirken eller af en ældre konstruktion som f.eks. en trækirke eller en gravhøj, men det er kun gætterier.

Stenrækken syd for tårnet

Vinkelret på tårnets sydmur og 1,5 m vest for tårnets sydøstlige hjørne ligger en knap 5,5 meter lang stenrække. Rækken bestod i 2012 af fire ubehandlede marksten: to i hver ende og herimellem stenspor, som viste, at rækken tidligere var blevet ødelagt på midten. Stenene var ca. 40 cm brede og op til 80 cm lange med omtrent plane overflader i et niveau ca. 20-25 cm under toppen af tårnets øverste fundamentsten. Syd for den sydligste sten er terrænet afgravet ved anlæggelse af det eksisterende stiforløb, muligvis i 1980. Det kan derfor ikke afgøres, hvorvidt rækken har fortsat mod syd. Det ser ud til, at rækken slutter sig til tårnet som en tilbygning, men det kan ikke udelukkes, at stenrækken har fortsat mod nord, hvor tårnets sydmur nu står. Der er ingen spor efter mørtel på stenene, men øst for stenrækken var der i jorden mange tegl- og mørtelstumper. Hvis stenene er fundamentet til en tilbygning, må det have været en let konstruktion af træ eller bindingsværk. Der

Figur 7. I forgrunden ses en del af det ældre våbenhus og bag det teglkonstruktionen med ukendt funktion (med tegneplade og graveske). I baggrunden er det nuværende våbenhus, hvis fundament af marksten ligger i samme højde som skibets sokkelsten. Foto: Nationalmuseet og S.A. Højbjerg 2012.

kan dog også være tale om stabilisering af et niveauspring i terrænet, som var lavere vest for kirkegården, hvilket ses på en tegning af J. B. Løffler fra 1877.⁸

Et kapel ved norddøren?

Ud for den tilmurede norddør blev der fundet rester af en tilbygning med stenlægninger, der formodentlig har været et tagdryp, langs ydersiderne (fig. 8). Nogle store sten under bygningens østside danner et øjensynlig 50 cm bredt fundament. Det kan dog ikke afvises, at væggen har været bredere, idet tagdryppet udenfor ligger 30 cm fra fundamentstenene. Topniveauet af fundamentstenene ligger i niveau med fugen mellem de to kvaderskifter i skibets sokkel, hvorfor det må formodes, at også denne tilbygning er opført efter jordhævning omkring kirken. Der sås ikke direkte spor efter en murkerne, men en klump porøs mørtel nord for fundamentet er måske rest af murværk. Mod vest viste gulvbelægningen og det udvendige tagdryp, hvor vestvæggen har været, men selve fundamentstenene blev ikke frilagte. Nordmurens

⁸ Antikvarisk-Topografisk Arkiv, Nationalmuseet.

Figur 8. Tilbygningen ved den tilmurede norddør, set mod sydøst. Foto: Nationalmuseet og S.A. Højbjerg 2012.

placering er ukendt, og det kunne dermed ikke undersøges, om der har været adgang til bygningen udefra.

Bygningen har været 3,7 meter bred og raget mindst 4 meter ud fra skibet. Den adskiller sig fra det ældre våbenhus/kapel på kirkens sydside ved at have et spinklere fundament og dårligere bevaret mørtel, hvilket kan betyde, at denne bygning er yngre. Det er sandsynligt, at der er tale om et eftermiddelalderligt lig- eller gravkapel. Om konstruktion har været af sten, tegl eller bindingsværk kan ikke afgøres. Flere andre kirker i Vrads Herred har haft tilbygninger af bindingsværk. Det gælder blandt andet Åle Kirke med våbenhus fra 1673 og Vrads Kirke med et våbenhus, som er nævnt første gang i 1720'erne.

Perspektivering

Det sker ofte, at der findes både kendte og ukendte tilbygninger omkring kirker i forbindelse med anlægsarbejder som afgravning og etablering af kloakledninger og varmeforsyning. Dog er det ikke set i nyere tid, at der på samme tid er fundet så meget som i Nørre Snede. Men da det af antikvariske hensyn ikke er almindeligt i vore dage at foretage afgravning på alle sider af en kirke, er mængden af mulige tilbygninger måske ikke så usædvanlig endda. Nedrivning af tilbygninger har forekommet mange steder før i tiden, og resterne under jordoverfla-

den er kilder til kirkens bygningshistorie. Når det drejer sig om faste konstruktioner, er bevaring oftest at foretrække frem for arkæologisk undersøgelse og destruktion. Dette naturligvis under forudsætning af, at bevaringen er pålidelig, som det er tilfældet i Nørre Snede. På den måde går vi glip af oplysninger her og nu, men om en generation eller to vil man være klogere og have andre spørgsmål.

Der er sket mange ændringer på kirkegårdene gennem tiden, ikke mindst i forbindelse med, at der opstod et ideal om vandrette gravsteder. For at opnå det, har man mange steder flyttet jord og tilsyneladende ofte ligefrem hentet jord ind udefra. I nogle tilfælde er der gravet af omkring kirkerne, og i andre er der fyldt jord på lige op ad murværket. Jordarbejderne kan kun somme tider dateres, men vi ved, at en del er foregået allerede i middelalderen, og at der tilsyneladende er sket meget i 1800-tallet. I Nørre Snede har den senest påførte jord omkring kirkebygningen beskyttet resterne af tidligere bygninger, men kan desuden have været en del af årsagen til fugt i murværket.

Gamle kalkmalerier i kirker har ikke kun værdi som dekoration. De er også kilder til vor forståelse af tro og gudsdyrkelse og er højt værdsatte for deres fremstillinger af klædedragter, værktøj med mere. I mange tilfælde kan de hjælpe til at datere bygningsdele, således også i Nørre Snede, hvor det nyfundne kalkmaleri fra begyndelsen af 1500-tallet kun kan være ganske lidt yngre end hvælvslagningen, da det er malet på hvælvets ældste kalklag.

Ved den nylige renovering af de indvendige kalkede flader var det forudset, at der kunne dukke kalkmalerier op under afrensningen af løse kalklag. Også i kirker, hvor der ikke tidligere er fundet malerier, kan der dog dukke fragmenter op. Somme tider er de dog svære at tyde, og det er altid en afvejning, om de bør stå fremme eller skal dækkes til igen. I Nørre Snede er kalkmalerierne en gevinst for kirkerummet med deres gode stand og heldige placeringer.

Det var almindeligt, at sognepræster i renæssancen havde en signet og bar den på sig i form af en fingerring, men vi finder ikke ret mange signeter i kirkerne. Det skyldes formodentlig, at de ofte straks ved ejerens død, for at undgå dokumentforfalskning, blev smeltet om eller kom med i graven. Det hænder sjældent, at anlægsarbejder i kirker nødvendiggør gravearbejde i en dybde, som berører kister, skeletter og altså eventuelle signeter. Alligevel er der på Nationalmuseet flere signetringe af samme type som den fra Nørre Snede. De fleste er løsfund og skyldes formodentlig, at deres ejere har tabt dem.